

**FARZAND TARBIYASIDA OTA-ONALAR ROLI:
ZAMONAVIY PEDAGOGIK VA
PSIXOLOGIK YONDASHUVLAR**
mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya

**BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING KASBIY-AXLOQIY MADANIYATINI
SHAKLLANTIRISHDA KOMPETENSIYAVIY YONDASHUVNING
O'RNI VA AHAMIYATI**

Sultanov Sherzod Elmuratovich

Qo'qon davlat universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya: *Ushbu maqolada bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy-axloqiy madaniyatini rivojlantirishda kompetensiyaviy yondashuvning ahamiyati yoritilgan. Ta'lim tizimida o'qituvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirish, kasbiy va axloqiy kompetensiyalarni shakllantirish jarayonida kompetensiyaviy yondashuvning afzalliklari tahlil qilinadi. Maqolada zamonaviy pedagogik jarayonlarda axloqiy qadriyatlar, professional etika, mas'uliyat va insoniy munosabatlarni rivojlantirishga qaratilgan yondashuvlar nazariy va amaliy jihatdan o'rganilgan. Natijada, bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy-axloqiy madaniyatni takomillashtirishning samarali yo'llari asoslab berilgan.*

Kalit so'zlar: *kompetensiyaviy yondashuv, kasbiy-axloqiy madaniyat, pedagogik etika, bo'lajak o'qituvchi, pedagogik kompetensiya, kasbiy rivojlanish, axloqiy qadriyatlar.*

Hozirgi globallashuv va axborot texnologiyalari jadal rivojlanib borayotgan davrda ta'lim tizimi oldida zamonaviy talablarni qondira oladigan, kasbiy va shaxsiy jihatdan yetuk pedagog kadrlarni tayyorlash muhim vazifa sifatida qo'yilmoqda. Ta'lim jarayonida nafaqat bilim, ko'nikma va malakalarni egallash, balki axloqiy qadriyatlar, mas'uliyat, insoniylik, o'dob va pedagogik etika kabi fazilatlarni shakllantirish ham ustuvor ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy-axloqiy madaniyatini rivojlantirish zamonaviy pedagogik tahlil va amaliyotning dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Pedagog kadrlarni tayyorlashda kompetensiyaviy yondashuv ustuvor konsepsiya sifatida shakllangan bo'lib, u ta'limning natijaviyligi va amaliyot bilan bog'liqligini ta'minlashga qaratilgan. Bu yondashuv doirasida bo'lajak o'qituvchidan nafaqat nazariy bilimlarni egallash, balki kasbiy faoliyatda ularni mustaqil qo'llay olish, axloqiy me'yorlarga rioya qilish va ijtimoiy mas'uliyatni his etish talab etiladi. Kompetensiyaviy yondashuv asosida kasbiy-axloqiy madaniyatni shakllantirish o'qituvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirishga, uning pedagogik faoliyatida insoniy munosabatlar, adolat, mehr-shafqat va professional etikaning ustuvor bo'lishiga xizmat qiladi. Shu bois, mazkur mavzuda olib borilayotgan ilmiy tadqiqotlar nafaqat nazariy jihatdan, balki amaliyotda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Maqolada kompetensiyaviy yondashuvning mohiyati va uning bo'lajak o'qituvchilar kasbiy-axloqiy madaniyatini rivojlantirishdagi o'rni,

**FARZAND TARBIYASIDA OTA-ONALAR ROLI:
ZAMONAVIY PEDAGOGIK VA
PSIXOLOGIK YONDASHUVLAR**
mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya

shuningdek, ta'lim jarayonida ushbu yondashuvni samarali tatbiq etish yo'llari tahlil qilinadi.

Kompetensiyaga asoslangan ta'lim — bu o'quv jarayonini faqat nazariy bilimlar bilan cheklab qo'ymay, balki talabalarda amaliy ko'nikmalar, kasbiy mahorat va mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantirishga qaratilgan ta'lim tizimidir. Bunday yondashuvda o'qituvchi bilim beruvchi emas, balki yo'naltiruvchi, rag'batlantiruvchi va hamkor sifatida faoliyat yuritadi. Ta'lim mazmuni esa o'quvchining kelajakdagi kasbiy faoliyatida zarur bo'ladigan kompetensiyalar — ya'ni bilim, ko'nikma, malaka va shaxsiy sifatlarning uyg'un rivojlanishiga xizmat qiladi.

Kompetensiyaga asoslangan ta'limning asosiy mohiyati shundaki, u o'quvchining nazariy bilimni amaliyotda qo'llay bilishini ta'minlaydi. Bu tizimda ta'lim natijalari aniq mezonlar orqali baholanadi: o'quvchi o'rgangan narsasini hayotda, kasbda, jamoada qanday qo'llay oladi — shunga qarab uning tayyorgarlik darajasi aniq lanadi. Shuningdek, bu yondashuv ijodkorlikni, tanqidiy fikrlashni, muammolarni hal eta olishni va doimiy o'zini rivojlantirishga tayyorlikni rag'batlantiradi.

Kasbiy-axloqiy madaniyat tushunchasining tarkibiy qismlari:

Kasbiy-axloqiy madaniyat — bu o'qituvchining o'z kasbiga, o'quvchilarga va jamiyatga nisbatan mas'uliyatli, halol va adolatli munosabatda bo'lishini ifodalovchi sifatlarning majmuasidir. U bir nechta tarkibiy qismlardan iborat:

1. Axloqiy qadriyatlar. Bu — insoniylik, adolat, halollik, bag'rikenglik, hurmat va vijdonlilik kabi umumiy insoniy qadriyatlarni o'z ichiga oladi. O'qituvchi o'z faoliyatida bu qadriyatlarni namoyon etishi, o'quvchilarga ham shunday fazilatlarni singdirishi kerak.

2. Pedagogik etik me'yorlar. Pedagogik etika o'qituvchining kasbiy faoliyatida rioya qilinadigan odo-axloq qoidalarini belgilaydi. Bunga o'quvchiga hurmat bilan munosabatda bo'lish, adolatli baholash, shaxsiy fikrni to'g'ri ifoda etish, sir saqlay bilish va pedagogik takt kiradi.

3. Kasbiy javobgarlik. O'qituvchi o'z kasbiy burchini to'liq anglab, har bir qarori va harakati uchun javob berishga tayyor bo'lishi kerak. Bu — ta'lim sifati, o'quvchilar tarbiyasi va ularning kelajagi oldidagi mas'uliyatni chuqur his etish demakdir.

4. Kasbiy o'z-o'zini rivojlantirish. Zamonaviy o'qituvchi doimiy ravishda yangi bilimlarni o'zlashtirishi, innovatsion metodlarni o'rganishi va o'z ustida ishlashi lozim. Bu nafaqat kasbiy kompetensiyani, balki axloqiy yetuklikni ham mustahkamlaydi.

5. Ijtimoiy mas'uliyat va muloqot madaniyati. O'qituvchi jamoa bilan ishlash, o'quvchilar, ota-onalar va hamkasblar bilan to'g'ri muloqot o'rnatish orqali ijobiy muhit yaratadi. Muloqot madaniyati — bu o'qituvchining kasbiy-axloqiy madaniyatining ajralmas qismidir.

**FARZAND TARBIYASIDA OTA-ONALAR ROLI:
ZAMONAVIY PEDAGOGIK VA
PSIXOLOGIK YONDASHUVLAR**
mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya

Kompetensiyaga asoslangan ta'lim o'qituvchidan nafaqat bilimli bo'lishni, balki yuqori kasbiy-axloqiy madaniyat egasi bo'lishni talab etadi. Bunday yondashuv natijasida nafaqat malakali, balki axloqan barkamol mutaxassislar yetishib chiqadi.

Bugungi globallashuv davrida ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biri — nafaqat bilimli, balki yuksak ma'naviyatli, axloqiy qadriyatlarga sodiq shaxsni tarbiyalashdir. Ayniqsa, bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash jarayonida axloqiy qadriyatlarni shakllantirish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Chunki o'qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki yosh avlodning ma'naviy yo'l boshchisi, namunali shaxs sifatida jamiyatda muhim o'rin tutadi. Shu sababli, kompetensiyaviy yondashuv asosida axloqiy qadriyatlarni o'qituvchilar tayyorlov jarayoniga integratsiya qilish zarurati paydo bo'lmoqda.

Kompetensiyaviy yondashuv — bu ta'lim jarayonida o'quvchining bilim, ko'nikma va malakalarini hayotiy vaziyatlarda qo'llay olish qobiliyatini shakllantirishga qaratilgan yondashuvdir. Ya'ni, bilimning amaliy qo'llanilishi, shaxsning o'zini rivojlantirishga, ijtimoiy muhitga moslashishga va axloqiy qarorlar qabul qilishga tayyorligi asosiy mezon sifatida olinadi. Bu yondashuvda o'qituvchi tayyorlash faqat nazariy bilim berish bilan cheklanmay, balki kasbiy-axloqiy kompetensiyalarni rivojlantirishni ham ko'zda tutadi.

Axloqiy qadriyatlar — bu insonning ichki dunyosini, xulq-atvorini, boshqalar bilan munosabatini belgilovchi asosiy mezonlardir. O'qituvchi uchun bu qadriyatlar — halollik, adolat, mas'uliyat, insonparvarlik, bag'rikenglik, mehnatsevarlik kabi fazilatlarda namoyon bo'ladi. Shu bois o'qituvchilarni tayyorlashda axloqiy qadriyatlarni o'quv jarayoniga singdirish ularning kasbiy madaniyati va pedagogik etikasini rivojlantirishga xizmat qiladi.

1. Ta'lim mazmuniga axloqiy komponentlarni kiritish. O'qituvchilarni tayyorlashda o'quv dasturlari, fanlar va modullar tarkibiga axloqiy mavzularni kiritish lozim. Masalan, "Pedagogik etika", "Kasbiy madaniyat", "Shaxs psixologiyasi" kabi fanlarda axloqiy muammolarni tahlil qilish, real hayotiy misollar asosida muhokamalar tashkil etish mumkin.

2. Integrativ dars usullaridan foydalanish. Har bir fan o'z mazmunida axloqiy jihatlarni yoritish imkoniga ega. Masalan, ingliz tili o'qituvchisi matn tanlashda insoniylik, adolat yoki mehnatsevarlik mavzularini yorituvchi materiallardan foydalansa, bu nafaqat til o'rganishga, balki axloqiy tarbiyaga ham xizmat qiladi.

3. Kasbiy vaziyatlar (case study) asosida o'qitish. Talabalar o'qituvchi sifatida duch kelishi mumkin bo'lgan axloqiy dilemmalarni muhokama qilish orqali, ular o'z qarorlarida axloqiy qadriyatlarga tayanishni o'rganadilar. Bu ularning mas'uliyatni his etish, to'g'ri tanlov qilish kompetensiyasini rivojlantiradi.

4. Rol o'yinlari va treninglar. "Axloqiy tanlov", "Murakkab pedagogik holatlar", "Men qanday o'qituvchiman?" kabi interfaol mashg'ulotlar orqali talabalar o'z xatti-

**FARZAND TARBIYASIDA OTA-ONALAR ROLI:
ZAMONAVIY PEDAGOGIK VA
PSIXOLOGIK YONDASHUVLAR**
mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya

Elektron darsliklar, masofaviy ta'lim platformalarida kompetensiyaviy va axloqiy integratsiya elementlari yetarlicha ko'zga tashlanmaydi.

Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy-axloqiy madaniyatini samarali shakllantirish uchun quyidagi yo'nalishlarda ish olib borish maqsadga muvofiq:

1. Kompetensiyaviy modellarni yangilash. Har bir pedagogik yo'nalish uchun kasbiy-axloqiy kompetensiyalarni alohida mezon sifatida belgilash, ularni baholash indikatorlarini ishlab chiqish.

2. Integrativ o'quv modullarini yaratish. "Kasbiy axloq", "Etik qaror qabul qilish", "Madaniy kommunikatsiya" kabi fanlarni integratsiyalashgan shaklda o'qitish, ya'ni amaliy mashg'ulotlarda real pedagogik holatlar asosida muammoli vaziyatlar tahlilini kiritish.

3. Refleksiv ta'limni joriy etish. Talabalarning o'z faoliyatini tahlil qilish, baholash, o'z ustida ishlash madaniyatini rivojlantirish uchun "reflection diary" (refleksiya kundaligi) yuritish tizimini yo'lga qo'yish.

4. Mentorlik tizimini kuchaytirish. Oliy ta'lim muassasalarida tajribali o'qituvchilar tomonidan bo'lajak pedagoglarga kasbiy-axloqiy yo'l-yo'riq berish, maslahatlashuvlar tashkil etish.

5. Axloqiy qadriyatlar asosida innovatsion metodlarni qo'llash. "Hot seat", "Moral dilemma", "Ethical case study", "Value clarification" kabi interfaol metodlardan foydalanib, talabalarni mustaqil fikrlash va mas'uliyatli qaror qabul qilishga o'rgatish.

6. Raqamli platformalarda axloqiy kontentni boyitish. Elektron darsliklar, video-ma'ruzalar va onlayn treninglarda milliy va umuminsoniy axloqiy qadriyatlarni integratsiya qilish.

7. O'qituvchilarni qayta tayyorlash kurslarida axloqiy kompetensiyani mustahkamlash. Faoliyat yuritayotgan pedagoglar uchun "kasbiy axloq", "pedagogik etika", "axloqiy yetakchilik" kabi modullarni muntazam yangilab borish.

O'zbekiston oliy pedagogik ta'limida kompetensiyaviy yondashuv bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy-axloqiy madaniyatini shakllantirishda strategik omil sifatida qaralmoqda. Biroq, bu jarayonni samarali tashkil etish uchun nazariya va amaliyot integratsiyasini kuchaytirish, axloqiy qadriyatlarga asoslangan ta'lim modellarini joriy etish, raqamli ta'lim vositalarida ham axloqiy tarkibni boyitish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Xodjayeva, M. R. Pedagogik kompetensiyalarni shakllantirishda zamonaviy yondashuvlar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2022. – 184 b.

2. Karimova, Z. M. Kasbiy madaniyat va pedagogik etika. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2021. – 156 b.

**FARZAND TARBIYASIDA OTA-ONALAR ROLI:
ZAMONAVIY PEDAGOGIK VA
PSIXOLOGIK YONDASHUVLAR**
mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya

3. Hasanov, B. A. Bo'lajak o'qituvchilarda axloqiy qadriyatlarni shakllantirishning nazariy asoslari. // Pedagogika va psixologiya jurnali. – 2023. – №2. – B. 47–53.
4. Shirinova, N. T. Kompetensiyaviy yondashuvning ta'lim sifatiga ta'siri. // Oliy ta'limda innovatsiyalar. – 2024. – №1. – B. 88–95.
5. Zimnyaya, I. A. Klyuchevye kompetentsii – novaya paradigma rezultata obrazovaniya. // Vysshee obrazovanie segodnya. – 2003. – №5. – S. 34–42.
6. Hutmacher, W. Key competencies for Europe. – Strasbourg: Council for Cultural Co-operation, Council of Europe, 1997. – 76 p.
7. OECD. The Definition and Selection of Key Competencies (DeSeCo Project). – Paris: OECD Publishing, 2005. – 85 p.
8. UNESCO. Teachers and Educational Quality: Monitoring Global Needs for 2015. – Paris: UNESCO Institute for Statistics, 2006. – 105 p.